
אלף בית רש"י

לקט לפרשת תולדות
ע"פ רש"י על הש"ס

ב"ה

פרשת תולדות

לֵקֶב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר
מִשְׁמַרְתִּי מִצֻּרְתִּי חֲקֹתַי וְתוֹרָתִי : (פרק
כ"ו פסוק ה')

ותורתו. להביא תורה שבעל פה הלכה
למשה מסיני: (רש"י)

בגמרא (יומא דף כח:) איתא, אמר
רב ואיתימא רב אשי קיים
אברהם אבינו אפילו עירוב
תבשילין שנאמר תורתו אחת
תורה שבכתב ואחת תורה שבעל
פה.

וברש"י: אפילו עירובי תבשילין.
שאינו הלכה למשה מסיני אלא
תקנת סופרים שעתידין לתקן:

והרא"ם הקשה דלכאורה מרש"י
כאן נשמע שתורה שבע"פ הוא דבר
לחוד ואינו כולל הלכה למשה
בסיני, והמהרש"א מסביר באופן
אחר, שתורה שבע"פ הוא שם
כולל לדברי סופרים וגם הלכה
למשה מסיני, ורש"י חד מינייהו
נקט,

והנה הם פירשו את רש"י בפרשה
שתורתו אלו שתי תורות אחת
תורה שבע"פ והשני הלכה למה
בסיני, ואפשר לפרש דברי רש"י
באופן אחר שלא יקשה כלל,
שרש"י שמפרש בתורה הכתובה

עצמה שבה כתוב פסוק זה, מכוון
לפרש רק את לשון הריבוי תורתו,
שבא להביא להוסיף על התורה
עצמה, עוד תורה - תורה שבע"פ,
וכן נכלל בלשון הריבוי הלכה
למשה מסיני, ואין פירוש זה סותר
לגמרא שפירשה לא רק את ענין
הריבוי, אלא כל התיבה תורתו =
שמשמעות שתי תורות, תורה
שבכתב, תורה שבעל פה, ומאחר
שהגמרא מוסיפה על כך שאברהם
אבינו קיים אפילו עירוב תבשילין
אז בוודאי שכוללת בתורה שבעל
פה גם את ההלכות למשה מסיני
שהם בחיוב יותר מדברי סופרים
כעירוב תבשילין.

והנה אם נדייק בדברי רש"י
שבגמרא נמצא דברים האומרים
דרשוני:

- א. מדוע היה צריך לפרש
"שאינו הלכה למשה
מסיני" היה יכול לומר
שהוא תקנת סופרים
וממילא מובן שזה לא הלכה
למ"מ.
- ב. מדוע כתב תקנת סופרים
ולא כתב דברי סופרים.
- ג. אחר שכתב שזה "תקנת"
סופרים מדוע הוסיף
שעתידין לתקן, הרי פשוט
הוא.
- ומדוע הגמרא נוקטת דווקא
עירוב תבשילין,

ופתוח לארבע רוחות (עירובי תחומין) וכולם יכולים להיכנס לביתו בלא רשות ולאכול (עירובי חצירות).

וְכָל-הַבְּאֵלֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אֲבֹי בִימֵי אֲבֹתָם אֲבֹי סִתְמוֹם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֶפֶר : וַיָּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת-בְּאֵרֵי הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִימֵי אֲבֹתָם אֲבֹי וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אֲבֹתָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת פְּשֻׁמֹּת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אֲבֹי: (פרק כ"ו פסוקים ט"ו י"ח)

סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגגסות הזרות עלינו טמונין פלשתאי לשון סתימה וכלשון התלמוד מטמטס את הלז: וישב ויחפר. את בורות אשר חפרו בימי אברהם אבינו ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק מגרר חזר וחפרו: (רש"י)

במסכת בבא קמא דף נ ע"א ברש"י ד"ה דטאים. יסתום וימלא עפר: ובדף נא ע"ב רש"י ד"ה טס. סתם בלשון ארמי [סתמום] טמונין פלשתאי (בראשית כו):

לכאורה מדוע רש"י אוסיף את ההסבר והתרגום רק בדף נא ע"ב ונראה לומר בגלל הדמיון למילה "אטם" שקיימת בלה"ק אוטם אזנו משמע רע וכן במסכת נידה דף כג ע"ב ושטו אטום. סתום:

בדף נ ע"א כתוב "טאים" וזה בארמית, כי בלה"ק היה צ"ל

ונראה שרש"י רצה להסביר את הרבותא שאברהם אבינו עליו השלום קיים "אפילו" עירוב תבשילין שאינו שייך כלל לסיני והוא דברים ש"עתידין לתקן", כי הרי כלפי המעלה המיוחדת באבות הקדושים שקיימו את כל התורה כולה לפני שניתנה בסיני, מה איכפת לן איך הדברים יהיו ניתנים בסיני, אם כדברים הכתובים ואם כהלכות הנאמרות על פה, ואם כן כלפי אברהם אבינו ע"ה אין נפקותא כי הרי שניהם עדיין לא ניתנו, אלא מה החידוש המיוחד שקיים אפילו עירוב תבשילין שהוא תקנת סופרים שעתידין לתקן מפני קילקול ומכשול שתיקנו וא"כ כלפי אברהם אבינו זה חידוש יותר גדול שמקיים דבר שתלוי בקילקול של הרואים שאינו שייך בכך כלל, ומה גם שהטעם לסיבת העירוב אינו שייך בביתו של מכניס אורחים כאברהם אבינו שהכינו ממילא כל יום הרבה אוכל שמא יבואו אורחים והיה בוודאי מותר לו לבשל ביום טוב לצורך השבת כי אולי יצטרך זאת לאורחים שיבואו היום, ובכל זאת קיים תקנת עירוב.

ואף לדברי הגאון מוילנא שגורס עירוב תחומין אפשר לומר שגם כן דבר שממילא היה מקיים אברהם אבינו שביתו בפרשת דרכים

דאטס, אבל בדף נא ע"ב שכתוב
 "טס" ובארמית לכאורה היה צ"ל
 טאס או טמס כמו טממה
 שבמסכת שבת דף עג: ולכן מסביר
 רש"י שבארמית אפשר לומר - טס
 כמו טמונין ולא טאמונין, ואפשר
 להוסיף שבדף נא: זה יותר דומה
 גם לסתמוס פלשים שאדם אחר
 סותם את הבור משא"כ בדף נ.
 דאיירי בבעל הבור,

ובאמת אפשר לראות שבשני
 דיבורי רש"י אלו כיוון לאותו
 פסוק שנאמר בו סתמוס פלשתים
 וימלאום עפר, דעל כן כתב רש"י
 יסתום וימלא עפר שהיה יכול
 לומר אבנים או כל מילי דממלא
 ליה,

ובפליגת הדיבורים שנקט רש"י
 אפשר למצוא כוונה נוספת העולה
 מבינוניים שבזה גם כן נראה
 עומק התורה המתנוצץ בכל דיבור
 ודיבור שברש"י (כמו במקומות
 נוספים שכשרש"י מביא פסוק
 מהתורה שאינו מוכרח כ"כ לפשט
 זה לפעמים בגלל סיבה נוספת
 מעניין אחר הדומה לזה בגמרא)
 דכאן הוזכר בתווד בדף נ' המעשה
 מבתו של נחוניא חופר שיחין
 שראתה זכר של רחלים וזקן
 מנהיגו, וברש"י זכר של רחלים.
 אילו של יצחק: וזקן מנהיגו.
 אברהם:

וצריך להבין מדוע דווקא שני
 אבות אל אברהם ויצחק ע"ה
 נתגלגל הזכות על ידם, והנה
 במהרש"א (חידושי אגדות יבמות
 קכא:) איתא "דהיינו משום
 דזכות עקידת יצחק עמדה לה,
 כדכתיב (בראשית כב, יד) בהר ה'
 יראה", דהיינו שזכות העקידה
 יראה לסלוח לישראל להצילם
 מהפורענות כדפירש רש"י שם,

והערוך לנר (שם) ביאר, על פי
 המעשה דאיתא במדרש (בילקוט
 שמעוני וירא) דבשעה שהלכו
 אברהם ויצחק לעקידה, הלך
 השטן ונעשה לפניהם כנהר גדול,
 וירדו למים, ועמדו להם המים
 עד צואריהם, והתפלל אברהם
 הושיעה ד' כי באו מים עד נפש"
 וגער הקב"ה בשטן והלך לו,
 ונצול. וכן אמרה איהי, שנצלה
 גם היא כמו שנצולו אברהם
 ויצחק כשהלכו לעקדה ובאו
 מים עד נפש, דבזכות מסירות
 נפשו של אברהם להכנס למים,
 עמדה זכותו וכוחו להצילה
 מטביעת המים. עוד כתב הערוך
 לנר דכשהקריב אברהם איל
 תחת בנו, התפלל "בהר ד' יראה"
 שכשיעלו ישראל לרגל הקב"ה
 יראה אותם, ור' נחוניא חפר
 שיחין כדי שיהיו ישראל יכולים
 לעלות לרגל ועמד לה זכות זה
 שנצולה,

וע"פ הסמוכין דדרשינן ברש"י עולה ובא פסוק זה - וכל הבארת אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר, שהרי הן אברהם והן יצחק היו הראשונים שנאמר עליהם בתורה שעסקו בחפירת בורות מים, ומשום ענין זה שאביה נחוניא גם כן עסק בחפירת בורות מים ניצלה ע"י אזכרת זכות עושי הבורות ובעליהן הראשונים אברהם ויצחק, ובפסוק זה ירמוז גם שהבן המשיך בדרך אביו לעשות בורות למים לגמילות חסד עם הבריות משא"כ בנו של נחוניא שמת מפני שלא הלך בדרכי אביו בענין זה, וכן כתב בפירוש משנת אליהו על הירושלמי (שקלים פרק ה הלכה א) שמת משום שהיה בו איזה נדנוד חטא, כלומר שלא חינכו דיו שיהא מתעסק במצוה כמותו. אבל בתו של נחוניא בודאי שלא תכשל ולא תמות בדבר שמתעסק בו, שכן בענינה לא היה בדל חובה לדקדק בו, כי אין דרכה של אשה להתעסק בחפירת בורות, וקורטוב של לבונה ניצוק כאן את דברי הרמב"ן על הפסוק (בראשית **פרק כו פסוק כ**) ויקרא שם הבאר עשק - יספר הכתוב ויארץ בענין הבארות, ואין בפשרי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה."

ומסביר הרמב"ן וז"ל - אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר (ירמיה **יז יג**) מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר התעסקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו (**עזרא ד ו**) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם, וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (**דברים יט ח**) ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד. וכתוב בבית השלישי (**יחזקאל מא ז**) ורחבה ונסבה למעלה למעלה, ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדוהו שכם אחד, עכ"ל,

וע"פ דברים אלו נמצא קשר נוסף בחפירת הבורות ע"י נחוניא לעולי הרגל לבית המקדש, עם הבארות של אברהם ויצחק.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-רַבֵּקָה אִמּוֹ הֵן יַעֲשׂוּ אֶחָי
אִישׁ שְׂעִיר וְאֶנֶּכִי אִישׁ חֶלֶק: (פרק כ"ז
פסוק י"א)

איש שער. בעל שער: (רש"י)

**בין איש שער לאיש חלק –
וחיבורו לאמירתו של בן עזאי**
(בכורות דף נ"ח ע"א) כל חכמי
דומין עלי כקליפת השום חוץ מן
הקרח הזה.

וברש"י שם חוץ מן הקרח הזה.
היינו ר"ע והא דגרסינן בכוליה
הש"ס רבי יהושע בן קרחה היינו
בן של ר"ע כדגרסינן התם
(שבועות דף ו.) אמר לו ר' יהושע
בנו של ר"ע לר"ע אלמא דבן עזאי
היה חכם גדול והיה יודע להבחין
איזה טעם יפה וה"נ הוי מצי
למיקם אטעמייהו הי מיסתבר
שפיר:

ובתוספות שם איתא חוץ מן
הקרח הזה. פ"ה היינו ר"ע ור'
יהושע בן קרחה הוא ר' יהושע בנו
של ר"ע וקשה מי סני ליה להזכיר
ר"ע בשמו שמזכירו בלשון גנאי
כדכתיב (מ"ב ב) עלה קרח ובפי'
שואל (שבת ד' קנב.) אמר מהכא
לקרחינאה כמה ולגנאי נתכוין
וכו', ובסוף דבריהם מסיקין
שאינו רבי עקיבא ור"ת פירש שם
אדם. וכעין זה איתא כמה פעמים
בתוס' בשבת דף קנ ובעוד
מקומות,

והנה בקידושין דף כ' ע"א על
אמירתו של אבבי הריני כבן עזאי
בשוקי טבריא מסמיך רש"י את
אמירתו של בן עזאי וז"ל אמר
אבבי הריני כבן עזאי. כי הוה
בדיחא דעתיה הוי רגיל למימר
הכי הריני פתוח ומוכן להשיב
לשואלי דבר תורה כבן עזאי שהיה
דר בטבריא שהיה חריף ודרשן
ואמר (בכורות כח.) כל חכמי
ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן
הקרח הזה:

במסכת שבועות דף ו ע"א איתא
דתניא אמר רבי יוסי שאל יהושע
בנו של רבי עקיבא מרבי עקיבא
מפני מה אמרו מראות נגעים שנים
שהן ארבעה אמר לו ואם לאו מה
יאמרו יאמרו מקרום ביצה
ולמעלה טמא אמר לו לומר
שמצטרפים זה עם זה אמר לו
ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה
טמא ומצטרפין זה עם זה אמר
לו וכו'

וברש"י יהושע בנו של ר' עקיבא.
הוא יהושע בן קרחה שר' עקיבא
קרח היה כדאמר'י בבכורות (דף
נח.) חוץ מן הקרח הזה: מפני מה
כו'. כדמפרש בעי ואזיל יאמרו
מקרום כו': ואם לאו מה יאמרו.
מחזר היה שמפרש מה הוא שואל:
יאמרו מקרום ביצה ולמעלה
טמא. אחר שאין לנו חלוק
במראות לובן למעלה מקרום

תכנס לביתך פתאום כִּיש לבית
חבירך ואל תמנע מנעלים מרגליך
השכם ואכול בקיץ מפני החמה
ובחורף מפני הצינה ועשה שבתך
חול ואל תצטרך לבריות והוי
משתדל עם אדם שהשעה משחקת
לו,

דבר נוסף נראה שרש"י מטעים
את המו"מ בין ר"ע לר"י בנו וז"ל
מחזר אחריו שיפרש מה הוא
שואל, רש"י ג"כ מוסיף הסבר
מדוע שיקצר בדבריו דקיימא לן
לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך
קצרה ולמה הזכיר שמותן: והנה
תוסי' לא הזכיר כלל העניין
שלעולם ישנה וכו' אלא כך איתא
בתוסי' בקצרה מפני מה אמרו.
פירוש למה הזכירו כלל שמותיהן:

ונראה לומר שרש"י רצה להסביר
מדוע הגמרא מביאה את כלל
מהלך הדברים בין רבי עקיבא
לבנו יהושע שבתחילה שאלהו
בקצירת אומר ור"ע מורהו דכך
אין שואלים כי צריכים להסביר
את מה שרוצים לשאול באופן
ברור ביותר ובאריכות, וזהו
בשונה מלימוד ששונה לתלמיד
ששם כן צריכים לקצר, ולכך
מביא רש"י שהוא רבי יהושע בן
קרח ובלשון קרח בו בחר בן
עזאי לכנות את ר"ע,

ולפני שנגיע ונסביר מדוע בן עזאי
מכנה את ר"ע קרח נבין שרבי

ביצה אלא ד' מראות הללו יאמרו
כל מראה לובן שהוא מקרום
ולמעלה טמא דקיימא לן (פסחים
דף ג:): לעולם ישנה אדם לתלמידו
דרך קצרה ולמה הזכירו שמותן:
אמר לו לומר לך שמצטרפין זה עם
זה. לכך שנאום וסידרום לומר לך
שכסדר הזה משנתן וכך דרך
צירופם ועדיין אין אנו יודעין
באיזה סדר הוא שונה אותן
ומתשובות בנו אנו באין ללמוד:
אמר לו ויאמרו מקרום ביצה
ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם
זה. ומתשובתו אנו למידין סדר
משנת אביו:

התמיהה העולה מדברי רש"י
לצורך מה ראה רש"י שבדרך כלל
מטרתו לבאר הפשט, מדוע מביא
כאן שהוא רבי יהושע בן קרח וכן
לומר שר' עקיבא קרח כדאמרינן
בבכורות, ומילא שם שרוצא לבאר
מאמר בן עזאי ולומר מי הוא
הקרח אבל כאן מה ראה להזכיר
זאת, עוד יקשה מדוע בבכורות
מביא רש"י את הנאמר במסכת
שבועות יהושע בנו של ר"ע ולא
הביא מקום מוקדם יותר בש"ס
וגם לכאורה יותר מקיף על קשר
בין ר"ע לבנו רבי יהושע, וכך
איתא בפסחים דף קי"ב ע"א
שבעה דברים צוה ר"ע את רבי
יהושע בנו בני אל תשב בגובהה של
עיר ותשנה ואל תדור בעיר
שראשיה תלמידי חכמים ואל

יעקב משם רועה אבן ישראל" -
אבי"ר יעקב"ב הוא אותיות רבי"י
עקיב"א.

וכן איתא ב"ליקוטי הש"ס"
לרבינו האריז"ל על מה שאמרו
בגמרא על בתו של רבי עקיבא
שהלכה בדרכי רחל אמה (כתובות
סג.) "והיינו דאמרי אינשי רחילא
בתר רחילא אזלי" - דע כי **רבי
עקיבא** הוא דוגמת **יעקב אבינו**
ע"ה, ולכן עקיבא אותיות יעקב
א', וכשם שיעקב רועה צאן חמיו
כן רבי עקיבא גם כן, והנה כשם
שליעקב היו ב' נשים כן רבי
עקיבא נשא בת כלבא שבוע ואשת
טורנוסרופוס הרשע לב' נשים,
והנה בת כלבא שבוע היתה כנגד
רחל, ואשת טורנוסרופוס היתה
כנגד לאה, ולכן אמר על ברתיה
דרבי עקיבא רחילא בתר רחילא
אזלי, כי אמה בסוד רחל, וכן בתה
גם כן בסוד רחל, עכ"ד

(ואפשר שרבי עקיבא שהיה בן
גרים הבא מעשו איש שעיר,
תיקונו דווקא בהיותו איש חלק
וכן הגימטריא עשיו בכ"מ רבי
עקיבא) וכיוון בן עזאי בכינוי קרח
ע"ש היותו איש חלק, ויש בזה
קצת דמיון לאשה, והוא כנאמר
על יעקב אבינו כי העברת התורה
מסוגל ביותר באיש הדומה
לאישה (אפשר שיש בו ב' הבחינות
של משפיע ומקבל) וכן בנו ר'

יהושע נקרא בן קרחה ולא בן ר"ע
מפני שרבי יהושע עצמו ג"כ היה
קרח וכפי שתוס' עצמו הראה
למ"מ זה בשבת דף קנ"ב ע"א א"ל
ההוא גוזאזה לר' יהושע בן קרחה
מהכא לקרחינא כמה הוי א"ל
כמהכא לגוזניא א"ל צדוקי ברחא
קרחה וכו' וברש"י שם מהכא
לקרחינא כמה הוי. כמה מהלך יש
מכאן עד הקרח ולהקניטו על
קרחתו נתכוון: כמהכא לגוזניא.
כמו שמכאן עד הסריס: אמר ליה
צדוקי ברחא קרחא בארבעה.
שהקרח לקוח בארבע. ברחא
קרחה הוא עז על שם שאינו
מלובש בצמר כרחל קרוי קרחא:
ע"כ ומכאן ששבח היה לרבי
יהושע לומר שהוא בן קרחה שהוא
ואביו דומין בכך שהם קרחים, ועל
כן צריכים אנו להבין איה שבח יש
בעניין הקרח,

ונראה לומר שיסוד הדברים הם
על פי הנאמר ביעקב אבינו עליו
השלום שהוא היה איש חלק
ההיפך מאיש שעיר והיה בלי שיער
על ידיו ובחלקת צוואריו, וידוע
מהמהרח"ו בשם האריז"ל
דעקיבא הוא עיבור נשמה של
יעקב אבינו ע"ה ונרמז באותיות
שמו, על פי מה שגילה רבינו
האריז"ל ב"לקוטי תורה" (פרשת
ויחי) כי יעקב אבינו נתגלגל ברבי
עקיבא, ונרמז דבר זה בפסוק
(בראשית מט-כד) "מידי אביר

יהושע בדומה, ומאחר שדמה לאביו היה אביו מלמדו ומעביר אליו את כל תורתו, וכן מצינו ביעקב אבינו שלימד את בנו יוסף את כל מה שידע מבית מדרשו של שם ועבר, ונדרש בן זקונים הוא לו זיו איקונין שהיה דומה לאביו, וכן איתא במדרש על יוסף הצדיק על הפסוק וירא כי אין איש שאין לו גבורת אנשים ואפשר שזה ג"כ בחינה שהיה דומה לאישה, וכמן כן לא מצינו שהתורה תאמר על איש יפה תאר ויפה מראה רק על יוסף, כי עניין יופי זה בדרך כלל מידת נשים,

וכן מצינו בגמרא בבא מציעא דף פ"ד ע"א האי מאן דבעי מחזי שופריה דרבי יוחנן נייתי כסא דכספא מבי סלקי ונמלייה פרצידיא דרומנא סומקא ונהדר ליה כלילא דוורדא סומקא לפומיה ונותביה בין שמשא לטולא ההוא זהרורי מעין שופריה דר' יוחנן איני והאמר מר שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו שופריה דר' אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון ואילו ר' יוחנן לא קא חשיב ליה שאני ר' יוחנן דהדרת פנים לא הויא ליה ר' יוחנן הוה אזיל וייתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעו בי כי היכי דלהוו להו בני

שפירי כוותי גמירי אורייתא כוותי אמרו ליה רבנן לא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב {בראשית מט-כב} בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר' אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא {בראשית מח-טז} וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן יומא חד הוה קא סחי ר' יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה אמר ליה חילך לאורייתא אמר ליה שופרך לנשי א"ל אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינאי קביל עליה בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצי הדר אקרייה ואתנייה ושויה גברא רבא ע"כ

מגמרא זו אנו למדים ששופריה הנאמר ביעקב אבינו ובכל הנזכרים הוא הדמיון גם לאישה, וכפי שעולה מהמעשה בריש לקיש שחשב שרבי יוחנן בנהר זאת אישה, ואפשר לומר שהוא הוא "שופריא דאדם הראשון" זה דווקא כפי שנברא בראשונה זכר ונקיבה שיש בו ב' הבחינות של זכר ונקיבה, ואז היא הצורה המושלמת וזו היא הבריאה שברא הקב"ה בלא חסרון והיה בוודאי יפה, ולאחר מכן שחילקם לב' 8

גופים ומכאן שבתולדות שבטבעם נשתנים מהבריאה הראשונה כי יש וולד שדומה יותר לאב או לאם והלאה והלאה נבללים ומשתנים מהדמות ראשונה, והחידוש היה באותם שנכתב עליהם שופריא שהם כבריאה הראשונה.

אמנם אמר מר לא החשיב את רבי יוחנן בהדי שופריא דיעקב אבינו מפני שלא היה לרבי יוחנן זקן, ובוודאי ליעקב אבינו וליוסף היה זקן כמו שמסביר רש"י שהשבטים לא הכירו את יוסף מפני שיצא מהם ללא חתימת זקן ועכשיו היה לו זקן, ע"כ אפשר שהמראה בכללות שאין לו שיער על הגוף ונראה חלק, והוא הדמיון שדימה אותו אמגוזא את רבי יהושע לעז, וכפי שרש"י מסביר שאין לו שיער ככבש וזה על כל הגוף,

אחר כל זאת אפשר לומר שהן הן הדברים המכוונים של בן עזאי שקרה לו קרח, כי כפי שרואים בגמרא שאב"י אומר הריני כבן עזאי בשוקי טבריא שכל הרוצה לשאול משהוא יבוא אליו, וזה מה שהיה עושה בן עזאי שסיבב בשוקי טבריא והפיץ תורה וע"כ אמר שכל חכמי ישראל הם כקליפת שום שעוצרים את תורתם בקליפה אמנם היא קליפה דקה כקליפת שום, אבל על רבו וחבירו וחמיו רבי עקיבא לא יכול

לומר כך כי רבי עקיבא היה המפיץ תורה הכי גדול כי גם לאחר שמתו עשרים וארבע אלף תלמידיו חזר להפיץ התורה מחדש ביתר שאת ויתר עוז, ואחד מהם הוא רשב"י, וכמו שגם מצינו במדרש שהקב"ה הראהו לרבי עקיבא שעוסק בכתרי אותיות ומשה רבינו שאל להקב"ה מדוע שלא תינתן תורה על ידי רבי עקיבא שראוי לכך יותר ממנו,

מכאן נבין גם מדוע רש"י לא מביא בבכורות אצל אמירתו של בן עזאי...חוץ מן הקרח הזה את המראה מקום שלרבי עקיבא היה בן יהושוע ממסכת פסחים כי אין עוסק שם בהעברת התורה בדייקא, משא"כ בשבועות זה מהלך של העברת התורה, ומזה שהגמרא מקפידה להביא את כל המהלך איך שואלו ואיך מלמדו לשאול ואיך עונוהו (והאריכות הזו אינה נצרכת לצורך הנדון שם) כי הם גופי תורה ודרך העברתה מדור לדור, וביחוד בין הדומים ביניהם, כיעקב ויוסף, ורבי עקיבא ויהושע בנו גם בשם יהושוע מקורו משבט אפרים בן יוסף) וכמו כן בין הדומים לאישה במובן שהם איש חלק ללא שיער ונקראו קרח לשבת, ואכן גם רבי יוחנן משמש כאחד ממעבירי התורה בגמרת ירושלמי שסידר.

וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲיֵה מְשֻׁמֵּנִי
הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבָךָ וּמִטְלֵ הַשָּׁמַיִם מֵעַל:
(פרק כ"ז פסוק לט)

משמני הארץ וגו' זו איטליאה של יון:
(רש"י)

בגמרא מגילה דף ו ע"ב איתא
אמר עולא איטאליא של יון זה
כרך גדול של רומי והוא תלת
מאה פרסי וכו' וברש"י ד"ה איטליא
של יון. כרך גדול שגדל בשביל עון
מנשה שנשעה שהכניס כלם בהיכל ירד
גבריאל ונעץ קנה בים וגדל עליו
חלקה גדולה ונבנה לשם איטליא של
יון מאיי אליסה (יחזקאל כז)
מתרגמינן מנגוות איטליא:

רש"י מסביר באיזה זמן נוצר
איטליא של יון בשעת החטא של
מנשה שהכניס צלם בהיכל,
ולכאורה דבר זה תמוה מאוד
שרש"י ציין זמן זה והלה גמרא
ערוכה לנו במסכת שבת דף נ"ו
ע"ב בגמ' אמר רב יהודה אמר
שמואל בשעה שנשא שלמה את
בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר
ואמרה לו כך עושין לעבודה זרה
פלונית וכך עושים לע"ז פלונית
ולא מיחה בה אמר רב יהודה אמר
שמואל בשעה שנשא שלמה את
בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה
בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה
כרך גדול [של רומי] במתניתא תנא

אותו היום שהכניס ירבעם שני
עגלי זהב אחד בבית אל ואחד בדן
נבנה צריף אחד וזהו איטליאה של
יון.

וברש"י ד"ה נעץ קנה. ושרטון מדבקה
בו עד שנוסף והולך וגדל שרטון חול
ורפף וטיט שהים גורש: כרך גדול של
רומי. שהוא מיצר לישראל והוא
(איטליא) של יון במסכת מגילה (דף
ו:); ביום שהעמיד ירבעם את העגלים
נבנה צריף אחד. באותו שרטון שגדל
שם בימי שלמה צריף כוך קטן מאידיו
שעושין מן קנים ומן ערבה ומאז
נתוספו בתים על בתים: איטליאה. שם
העיר והיא ממדינת יון וכשנטלה רומי
מלכות יוונים לכדוהו ונהפך להם:

הנה לנו שרש"י עצמו מציין
למסכת מגילה וא"כ בוודאי
שאיטליא של מגילה ואיטליא של
שבת מקום אחד הם.

וליישב הדברים נקדים עם הפעם
הראשונה שרש"י מביא את
איטליא של יון בפירושו עה"פ וַיַּעַן
יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲיֵה
מְשֻׁמֵּנִי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבָךָ וּמִטְלֵ
הַשָּׁמַיִם מֵעַל (בראשית פרק כ"ז
פסוק ל"ט) מפרש רש"י משמני
הארץ וגו' זו איטליאה של יון:
ועמדו על כך מפרשי רש"י מדוע
נזקק למדרש זה בכדי לפרש את

הימים להיות כרך גדול של רומי ומקום שווקים גדול מאוד, ולכך רש"י מצא חטא עבודה זרה נוסף שנעשה על ידי מלך בשנים מאוחרות יותר וזהו חטאו של מנשה בן חזקיהו שהעמיד צלם בהיכל ורש"י אף מביא סימוכין לדבריו מדברי יחזקאל הנביא שנאמרו בשנים הסמוכין למנשה והוא שיביאו תכלת מאיי אלישא ותרגומו איטליא ומכאן אנחנו רואים שעיר זו הפכה למרכז גדול שסיפק תכלת ועוד לכל העולם. (עוד יתכן שרמז בדבר זה לענין התכלת שהוזכר בדף ו' ע"א שהיה מצוי בחלקו של זבולון בארץ ישראל משמני הארץ..)

הערות והארות ודיוקים בלשון רש"י:

aharonteomim@gmail.com

משמני הארץ, ומתרצים שמאחר ויצחק אבינו ע"ה בירך גם את יעקב ב"משמני הארץ" וכי איך יכול להיות שנותן לשניהם את המובחר שבארץ אלא מאחר ודבר זה איטליא של יון עדיין לא היתה והיא נוצרה בגלל חטא של בני יעקב ע"כ יכל לברכו בכך וזה גם חלק מענין והיה כאשר תריד וכו', (וכן אפשר למצוא קשר בין מאמר זה של הגמרא המופיע מיד לאחר מאמרים בענין רשע שהשעה משחקת לו) ומכאן רש"י בונה יסוד ע"פ דברי הגמרא שבת שהגורמים לענין זה של איטליא של יון הם דווקא מלכים ובשני סוגי חטאים המערבבים בין יהודי לגוי שעיקרם חטא עבודה זרה כי האיסור לא תתחתן במ הוא גם משום החשש שע"י כך יעבדו ע"ז וע"כ בשעה ששלמה המלך נשא בת פרעה וכמו דאיתא בגמרא - ואמרה לו כך עושין לעבודה זרה פלונית וכו', ובעקבות זאת נוצר כרך גדול של רומי ולאחר כמה שנים מועטות ירבעם בן נבט (היה מלך ישראל הראשון וחי בזמן שלמה המלך) הכניס שני עגלי זהב אז ע"פ דברי הגמרא וכפי שרש"י מסביר שבאותו כרך של רומי נוצר צריף קטן והוא איטליא של יון, אלא שבגמרא במגילה אנו רואים שאותה איטליא של יון הופכת ברבות